

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ιωάννου Γενναδίου 14 (115 21)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

**ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΤΗΣ
ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
(ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ)
11.1.2006**

α. Είσαγωγή

1) Το όλο θέμα της τεχνολογικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, ή ίσως όρθότερα παρεμβατικής γονιμοποίησης, είναι μοναδικής ψυχολογικής σπουδαιότητας, κοινωνικής σημασίας αλλά και πνευματικής βαρύτητας. Με τις σύγχρονες αναπαραγωγικές τεχνικές είναι δυνατόν να δικαιωθούν οι προσδοκίες των υπογόνιμων συζύγων και να ικανοποιηθεί ή βαθεία ανάγκη της πατρότητας και της μητρότητας. Κάτι τέτοιο μπορεί μὲν να ἐνισχύει τὴν συνοχή της συζυγικής ζωής και να αὐξάνει τὸ αἶσθημα της πληρότητας και της ὀλοκληρώσεως της ἔννοιας της οἰκογένειας, παράλληλα ὅμως γεννᾷ καινοφανῆ προβλήματα ἠθικοῦ, ἰατρικοῦ, ψυχολογικοῦ, νομικοῦ και κοινωνικοῦ χαρακτήρος. Τὰ προβλήματα αὐτὰ εἶναι ἀποτέλεσμα της μηχανοποίησης ἑνὸς κατ' ἐξοχήν προσωπικοῦ, βαθεία συναισθηματικοῦ και ἱεροῦ γεγονότος, τὸ δὲ μέγεθος και ἡ ποικιλότητά τους ἀποτελοῦν συνάρτηση τῶν χρησιμοποιουμένων μεθόδων, τῶν συνθηκῶν κάτω ἀπὸ τις ὁποῖες αὐτὲς ἐφαρμόζονται και τῶν ἀνεξέλεγκτων δυνατοτήτων και ἀναπόφευκτων συνεπειῶν πὺ αὐτὲς συνεπάγονται.

2) Ἡ υποβοηθούμενη ἀναπαραγωγή ἀποτελεῖ ἀναμφίβολα ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐντυπωσιακὰ ἐπιτεύγματα της ἰατρικῆς και τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν, μὲ βαθύτατες κοινωνικὲς συνέπειες. Τὸ γεγονός της γεννήσεως ἑνὸς νέου ἀνθρώπου, μὲ τὸ ὁποῖο αὐτὴ συνδέεται, χαιρετίζεται μὲ ἰδιαίτερο θαυμασμό, δέος και χαρά. Παράλληλα ὅμως και τὸ πρόβλημα της ποιοτικῆς στάθμης της ζωῆς και αὐτοῦ και τῶν γονέων του δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητο. Γιὰ τὴν Ἐκκλησία ποιότητα ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου δὲν σημαίνει μόνον βιολογικὴ ἢ ψυχολογικὴ ἀρτιότητα και κοινωνικὴ εὐδαιμονία, ἀλλὰ μαζί μὲ αὐτὰ και δυνατότητα πνευματικῆς ὀλοκλήρωσης. Αὐτὴ ἢ πνευματικὴ διάσταση εἶναι πὺ προσδίδει στὸν ἄνθρωπο τὸ αἶσθημα της ψυχοσωματικῆς ἀρμονίας και τὴν ἔκταση της ὑπαρξιακῆς του πληρότητας.

β. Βασικές θεολογικές θέσεις

3) Ἡ Ἐκκλησία προσλαμβάνοντας καὶ μεταμορφώνοντας τὴ συνείδησή μας ἐπισημαίνει καὶ διατηρεῖ τὶς τεράστιες δυνατότητες καὶ τὶς ἀπεριόριστες προοπτικὲς ποὺ διανοίγει στὸν ἄνθρωπο ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὡς ἀντικειμενοποιημένη αὐθεντία ποὺ ἀποβλέπει στὴν τυποποίηση ἢ στὴν ἀστυνόμευση τῆς ζωῆς μας. Σκοπὸς τῆς δὲν εἶναι ἡ ἐπιβολὴ κανόνων καὶ ἀπαγορεύσεων στὴ ζωὴ μας, ἀλλὰ ἡ διαμόρφωση κριτηρίου ποὺ ὁδηγεῖ στὴ γνώση τῆς ἀλήθειας ποὺ ἐλευθερώνει (Ἰω. η' 32).

4) Ἡ Ἐκκλησία βαθειὰ γνωρίζει καὶ μὲ συμπάθεια κατανοεῖ τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ἀδυναμία μας. Παράλληλα ὅμως θέλει νὰ προστατεύσει καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ προσώπου μας· μαζί μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς τεκνογονίας, νὰ ἐμπνεύσει καὶ τὴν ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ· μαζί μὲ τὴν φιλανθρωπία τῆς, νὰ προσφέρει καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς ἀλήθειας τῆς· μαζί μὲ τὴν οἰκονομία τῆς, νὰ δώσει καὶ τὴν ἀκρίβεια τοῦ θεϊκοῦ θελήματος.

5) Βασικὸ στοιχεῖο τῆς Ὁρθόδοξης ἀνθρωπολογίας εἶναι ἡ ἀναγνώριση τῆς ἱερότητος τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐνώνει μὲ τὴν ὕπαρξή του τὸν αἰσθητὸ καὶ νοητὸ κόσμο. Σκοπὸς τοῦ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» πλασμένου ἀνθρώπου εἶναι νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ τὸν Θεὸ (Γεν. α' 26), νὰ φθάσει δηλαδὴ στὴν θέωση καὶ τὸν ἁγιασμό. Μὲ τὸν ἀπώτερο αὐτὸν σκοπὸ, ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται, ἀναπτύσσει οἰκογένεια, καλλιεργεῖ τὶς τέχνες καὶ τὴν ἐπιστήμη, ὀργανώνει τὶς κοινωνίες. Γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, ὅταν κανεὶς ἀσχολεῖται μὲ τὸν ἄνθρωπο, πολὺ περισσότερο ὅταν «χειρίζεται» τὸν ἄνθρωπο, ἱεουργεῖ καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ ἐνεργεῖ μὲ ἱερὸ φόβο καὶ σεβασμό.

6) Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αἷτιος τῆς ὑπάρξεώς του. Κάθε ἀναγωγὴ στὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς του πρέπει νὰ γίνεται μὲ αἴσθημα δέους καὶ ὄχι μὲ «ὑβριν». Τὸν Θεό, εἴτε Τὸν βλέπουμε ὡς χορηγὸ τῆς ζωῆς, ὅποτε Τὸν προσεγγίζουμε μετὰ φόβου, εἴτε ἀδιαφοροῦμε γι' Αὐτόν, ὅποτε ἐνεργοῦμε οἱ ἴδιοι ὡς θεοί. Στὴ δεύτερη περίπτωση ἔχουμε τὴν «ὑβριν», τὸ τίμημα τῆς ὁποίας εἶναι βαρὺ.

γ. Ἡ σημασία τῆς ψυχοσωματικῆς συμφυΐας τοῦ ἀνθρώπου

7) Κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἀθάνατη, αἰώνια ψυχὴ, στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὸ σῶμά του. Ἡ ψυχοσωματικὴ συμφυΐα προσωρινὰ διακόπτεται μὲ τὸν βιολογικὸ θάνατο καὶ ἀποκαθίσταται μὲ τὴν ἀνάσταση τῶν σωμάτων στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

8) Ἡ βιολογικὴ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπου σημαδεύει καὶ τὴν γέννησή του ὡς ψυχοσωματικῆς ὀντότητος μὲ σύμφυτη τὴν δυνατότητα τοῦ «τέκνον Θεοῦ γενέσθαι» (Ἰω. α' 12). Ἡ γονιμοποίηση, μαζί μὲ τὴν βιολογικὴ ζωὴ καὶ ὀντότητα, προσδίδει στὸν ἄνθρωπο τὴν ὕπαρξη, τὸ εἶναι, τὴν ψυχὴ.

9) Ἡ ψυχὴ δὲν ἐγκαθίσταται στὸ σῶμα, ἀλλὰ εἶναι σύμφυτη, μὲ αὐτό. Μαζὶ μὲ τὸ σῶμα γεννιέται καὶ ἡ ψυχὴ.

Μάλιστα ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης όμιλεϊ διεξοδικά για τὸ ταυτόχρονο τῆς γεννήσεως ψυχῆς καὶ σώματος· «'Αλλ' ἑνὸς ὄντος τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ διὰ ψυχῆς τε καὶ σώματος συνεστηκότος, μίαν αὐτοῦ καὶ κοινὴν τῆς συστάσεως τὴν ἀρχὴν ὑποτίθεσθαι, ὡς ἂν μὴ αὐτὸς ἑαυτοῦ προγενέστερός τε καὶ νεώτερος γένοιτο, τοῦ μὲν σωματικοῦ προτερεύοντος ἐν αὐτῷ, τοῦ δὲ ἐτέρου ἐφυστερίζοντος... Ἐν δὲ τῇ καθ' ἕκαστον δημιουργίᾳ μὴ προτιθέναι τοῦ ἐτέρου τὸ ἕτερον, μήτε πρὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν, μήτε τὸ ἔμπαλιν...» («Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου», ΕΠΕ 5, 206.)

10) Κάθε ἄνθρωπος ποὺ συλλαμβάνεται ἔχει μὲν ἀρχή, ἀλλὰ δὲν ἔχει τέλος. Ἡ ἀρχή, ἡ σύλληψη τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἕνα γεγονός μοναδικῆς σπουδαιότητος. Ὁ θεῖος προορισμὸς καὶ ἡ προοπτικὴ τῆς αἰωνίου βασιλείας προσδίδουν στὴ στιγμή τῆς συλλήψεως μιὰ μοναδικότητα ποὺ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς βιολογικῆς ταυτότητος καὶ τοῦ ἐφήμερου βίου.

δ. Ἡ ἀνάγκη τῆς μητρότητος

11) Ἡ ἐπιθυμία ἀποκτήσεως τέκνων εἶναι φυσικὴ καὶ ἱερή. Μέσα σὲ αὐτὴν, ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ γίνῃ μέτοχος τῆς μακαριότητος Του. Κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό· «Ἐπεὶ οὖν ὁ ἀγαθὸς καὶ ὑπεράγαθος Θεὸς οὐκ ἠρέεσθη τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ ἀλλ' ὑπερβολῇ ἀγαθότητος εὐδόκησε γενέσθαι τινὰ τὰ εὐεργετηθόσμενα καὶ μεθέξοντα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει καὶ δημιουργεῖ τὰ σύμπαντα ἀόρατά τε καὶ ὀρατά· καὶ τὸν ἐξ ὀρατοῦ τε καὶ ἀοράτου συγκείμενον ἄνθρωπον» ("Ἐκδοσις Ὁρθοδόξου Πίστεως, κεφ. «Περὶ Δημιουργίας», ΕΠΕ 1, 142).

12) Ἡ ἀνατομία, ἡ φυσιολογία, ἡ μηνιαία περιοδικὴ ὑπόμνηση τοῦ φύλου, ἡ ὁρμονικὴ ἰσορροπία, ἡ συναφὴς μὲ ὅλα αὐτὰ ψυχολογία τοῦ γυναικείου φύλου εἶναι ὅλα προσανατολισμένα στὴν μητρότητα. Κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη, ἡ γυναίκα βιώνει καὶ ἐκδηλώνει στὸν μέγιστο βαθμὸ τὰ ιδιώματα τοῦ φύλου καὶ τῆς φύσεώς της. Ἡ βασικότερη λειτουργία τοῦ γυναικείου σώματος, πρὸς τὴν ὁποία εἶναι στραμμένη ὀλόκληρη ἡ γυναικεία ὕπαρξη, εἶναι ἡ ἀναπαραγωγικὴ. Ἡ γυναίκα ὑπάρχει ὅπως εἶναι ἀνατομικά, φυσιολογικά καὶ συναισθηματικά γιὰ τὸ ἔμβρυο, τὴν κύηση καὶ τὴν τεκνοποιία.

13) Ἀνάλογη μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς μητρότητος εἶναι καὶ αὐτὴ τῆς πατρότητος. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτούς, ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ στειρότητα καὶ ἡ ἀτεκνία θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν δυσβάσταχτο σταυρὸ, ποὺ συχνὰ δημιουργεῖ ἔντονες ψυχικὲς διαταραχές, μεγάλες κοινωνικὲς δυσκολίες, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀξεπέραστα προβλήματα στὴν ἀρμονικὴ συμβίωση τῶν συζύγων. Πέρα ὅμως ἀπὸ τὸν χαρακτήρα μιᾶς βιολογικῆς ἀνεπάρκειας ἀντικρύζει καὶ τὴν βούληση τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ ἐνδεχόμενο μιᾶς εὐλογίας, ποὺ ἐκφράζονται ὡς δοκιμασία.

14) Ἐπὶ πλεον, ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει στὸν κάθε ἄνθρωπο ὄχι μόνον φυσικὴ ταυτότητα (βιολογική, ψυχολογική κ.λπ.) ἀλλὰ κυρίως ἀπεριόριστες

πνευματικές δυνατότητες, ή αντίληψη ότι ή υπογονιμότητα αποτελεί αναπηρία ή παράγοντα αθεράπευτης κοινωνικής αδυναμίας την βρίσκει διαμετρικά αντίθετη. Είναι συχνό το φαινόμενο ζευγάρια, τὰ ὁποῖα δυσκολεύονται μὲν νὰ τεκνοποιήσουν ἔχουν ὅμως σαφῆ πνευματικὸ προσανατολισμὸ, νὰ εἶναι ιδιαίτερα παραγωγικὰ σὲ ποικίλους ἄλλους τομεῖς τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς.

15) Ἡ Ἐκκλησία ἀντικρῦζοντας τὴν σύγχρονη πρόοδο τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας ἀντιλαμβάνεται ὅτι γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο πολλές ἐπιθυμίες ποὺ ὡς χθὲς ἔμοιαζαν μὲ ὄνειρα, σήμερα ἐμφανίζονται ὡς βάσιμες ἐλπίδες. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ τὸ ὑποδέχεται μὲ ιδιαίτερη χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμὸ. Παράλληλα ὅμως διαβλέπει ὅτι ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος συχνὰ μεταμορφώνει τὶς ἐπιθυμίες σὲ ἀνάγκες καὶ καθιστᾷ τὸν ἀγῶνα γιὰ πνευματικὴ ἐλευθερία δυσκολότερο.

16) Συνέπεια αὐτῆς τῆς νοοτροπίας εἶναι τὸ παράδοξο, ἐνῶ στὴν ἐποχὴ μας ἡ ἐπιθυμία τῆς τεκνογονίας τῶν γόνιμων συζύγων εἶναι ἐπικίνδυνα ὑποβαθμισμένη, ἡ ἀνάγκη ἀποκτήσεως ἀπογόνων τῶν ὑπογόνιμων νὰ γίνεται ψυχολογικὰ καὶ κοινωνικὰ ἐπιτακτικὴ. Τὸ πρόβλημα εἶναι πιὸ ἔντονο στὶς κλειστὲς κοινωνίες, ὅπου ἡ κοινωνικὴ πίεση χειροτερεύει τὴν κατάσταση. Ἡ υπογονιμότητα ὅμως ἐνίστε ἀποτελεῖ ἀσφαλίστικὴ δικλεῖδα τῆς φύσης ὥστε νὰ μὴν ἐπιβαρύνονται ἄνθρωποι ποὺ δύσκολα θὰ μπορούσαν νὰ σηκώσουν τὸ βάρος τῆς τεκνογονίας. Συχνὰ ὅταν τέτοιοι ἄνθρωποι ἐπιμένουν καὶ ἀποκτοῦν παιδιὰ κληρονομοῦν καὶ ἀνεπίλυτα προβλήματα.

17) Οὐσιαστικὴ θὰ ἦταν ἡ συνεισφορὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ποιμένων τῆς στὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ νοσηρὲς ἀπόψεις καὶ ἀδικαιολόγητες κοινωνικὲς πιέσεις. Παράλληλα, θὰ μπορούσαν νὰ συντελέσουν στὴν καλλιέργεια μιᾶς ἀντίληψης ὅτι, ἐνῶ ἡ γέννηση ἐνὸς παιδιοῦ εἶναι εὐλογία -καὶ μάλιστα μεγάλη-, ἡ υπογονιμότητα οὔτε τοὺς συζύγους ὑποβιβάζει οὔτε τὴν σχέση βλάπτει οὔτε τὸν γάμο καταργεῖ.

18) Ἡ ἐπίμονη καὶ μὲ κάθε μέσο προσπάθεια ὑπερβάσεως τῆς στειρότητος ἐνέχει τὸν κίνδυνο νὰ μετατρέψει τὸν φυσικὸ καὶ ἱερὸ πόθο τῆς τεκνογονίας σὲ ἀνυποχώρητο θέλημα ποὺ μάλιστα ἀντιστρατεύεται αὐτὸ τοῦ Θεοῦ. Κάθε προσπάθεια θεραπείας τῆς στειρότητος θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφήνει χῶρο καὶ στὴν ταπεινὴ ἀποδοχὴ τῆς ἐνδεχόμενης ἀποτυχίας τῆς.

19) Ἡ ἀρχὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου ὡς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ εἶναι μὲν ἐκ θελήματος ἀνθρώπου εἶναι ὅμως καὶ ἐκ θελήματος Θεοῦ. Ἡ σύγχρονη τεχνολογία, ἐνῶ ἀποτελεῖ μεγάλη εὐλογία τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο ὅταν χρησιμοποιεῖται μὲ σύνεση καὶ σεβασμὸ, τοῦ δίνει παράλληλα τὴν δυνατότητα νὰ ἀντιταχθεῖ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὸ ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους Του. Καὶ ἐκεῖ ποὺ ὁ Θεὸς θέλει, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀποτρέψει καὶ ἐκεῖ ποὺ ὁ Θεὸς ἀρνεῖται, ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιμένει.

20) Ὁ κάθε ἄνθρωπος ποὺ γεννιέται δὲν ἔρχεται σ' αὐτὸν τὸν κόσμον γιὰ νὰ στολίσει τὴν ζωὴ τῶν γονέων του οὔτε γιὰ νὰ αὐξήσει τὴν παρουσίαν τους σ' αὐτὴν

τήν ζωή ούτε για να άποτελέσει τήν βιολογική και ψυχολογική προέκτασή τους, αλλά εΐναι τοῦ Θεοῦ για τήν αΐώνια ζωή, δῶρο αγάπης και έμπιστοσύνης τοῦ Θεοῦ στους γονεΐς γι' αὐτήν· ἔρχεται πρῶτα για να άναπαύσει τόν Θεό, να έκφράσει τήν κενωτική και κοινωνική αγάπη Του, ἔπειτα για να ζήσει έν ἀληθεία ό ἴδιος και λιγότερο για να ίκανοποιήσει συναισθηματικά ἢ κοινωνικά τούς γονεΐς του.

21) Για τούς λόγους αὐτούς, ἡ σύλληψη τοῦ κάθε ἀνθρώπου πρέπει να άποτελεΐ βεβαιωμένη έκφραση τοῦ θεϊκοῦ θελήματος και ὄχι άποκλειστικό άποτέλεσμα ἀνθρώπινης έπιλογής και άποφάσεως. Με ἄλλα λόγια πρέπει να εΐναι καρπός ταπεινής και έλεύθερης ὑποταγής τοῦ θελήματος τῶν γονέων στο θελημα τοῦ Θεοῦ. Τό μεγαλύτερο δῶρο τοῦ Θεοῦ στον ἄνθρωπο εΐναι τό αὐτεξούσιο· ἡ μεγαλύτερη άπειλή του τό ἀνθρώπινο θελημα.

ε. Ἡ ιερότητα τῆς ἀνθρώπινης ἀρχῆς

22) Ὁ τρόπος πού ἀρχίζει ἡ ζωή εΐναι ιερός· ἡ ἀκριβής ἀρχή τῆς ζωῆς, μέσα στα πλαίσια τῆς φυσιολογίας, εΐναι έλεύθερη ἀπό τήν ἀνθρώπινη αΐσθηση. Τό γεγονός τελεΐται «έν κρυπτῶ», συνδυάζεται με τήν έντονότερη έκφραση τῆς αγάπης τῶν συζύγων και καταξιώνει με τόν καλύτερο τρόπο τό ἀνθρώπινο σῶμα. Ἡ ἀναπαραγωγική λειτουργία εΐναι και σεξουαλική· εΐναι ἡ μόνη μῆ ἀντανακλαστική αλλά αὐτεξούσια λειτουργία του· εΐναι ἡ κατ' ἑξοχήν ψυχοσωματική λειτουργία· για τήν ὀλοκλήρωσή της άπαιτεΐται και τό ἔτερο φύλο.

23) Ἡ σύγχρονη τεχνολογία μᾶς εισάγει πλέον στή λογική τῆς συζυγικῆς συνεύρεσης δίχως ἀναπαραγωγή και τῆς ἀναπαραγωγῆς δίχως συνεύρεση. Ὁ δυναμισμός τῆς τεχνολογικῆς παρουσίας βγάξει τήν ἀρχή τῆς ζωῆς ἀπό τήν ζεστασιά και τό σκοτάδι τοῦ μητρικοῦ σώματος στήν ψύχρα τοῦ δοκιμαστικοῦ τριβλίου και στήν διαφάνεια τοῦ σωλήνα· ἀπό τό ἄγνωστο τῆς στιγμῆς στήν ἀκριβῆ γνώση τῆς ιερῆς ἀρχῆς· ἀπό τήν μοναδικότητα τῆς συζυγικῆς παρουσίας τῶν γονέων στήν άπουσία τους και τήν ἀντικατάστασή τους ἀπό τό ιατρικό προσωπικό. Τήν ιερή στιγμή τῆς ἀνθρώπινης ἀρχῆς οἱ δύο γονεΐς δέν εΐναι μαζί· οὔτε κἂν παρόντες· τό παιδί «κατασκευάζεται» ἀπό τούς γιατρούς και τούς νοσηλευτές· δέν «συλλαμβάνεται» ἀπό τούς γονεΐς. Ἐπί πλέον μπορεΐ να μῆν ἔχει τό γενετικό ὕλικό τῶν «γονέων» του· ἀνάμεσά τους μπορεΐ να μπεΐ και τρίτος, ό «δότης».

24) Ἡ προκλητή έξαγωγή σπέρματος γίνεται με μῆ φυσικούς και συνήθως ἠθικά μῆ άποδεκτούς τρόπους. Ἐποτελεΐ ὄργασμό ἔξω ἀπό τὰ πλαίσια τῆς φυσιολογικῆς συνουσίας πού οὔτως ἢ ἄλλως τραυματίζει τήν ιερότητα τοῦ γεγονότος. Ὅταν, βέβαια, άποσκοπεΐ στήν δημιουργία ἀπογόνων, δέν μπορεΐ να θεωρηθεΐ ὡς ἐφάμαρτη πράξη άπώλειας σπέρματος, ἀρκεΐ να έπιτελεΐται με τρόπους μῆ εὔτελιστικούς τοῦ καθόλου ἀνθρώπου. Πάντως άπαιτεΐ ιδιαίτερη εὔαισθησία και προσοχή.

στ. Status και φύση τοῦ ἔμβριου

25) Τὸ ἔμβρυο ἔχει καὶ ἀρχὴ καὶ προοπτικὴ ἀνθρώπινη. Τὰ κύτταρά του, τὸ γενετικὸ ὑλικό του, ἡ μορφολογία καὶ ἡ φυσιολογία του εἶναι ὅλα ἀνθρώπινα. Καὶ ἡ δυνατότητά του νὰ ἀναπτυχθεῖ σὲ τέλειο ἄνθρωπο, καὶ σὲ τίποτε ἄλλο, ἐπισφραγίζει τὴν ἀνθρώπινή του ὄντοτητα.

Ενα γονιμοποιημένο ὠάριο δὲν μπορεῖ πλέον νὰ ξαναγονιμοποιηθεῖ μὲ ἄλλο σπερματοζῶαριο. Τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς καινούργιας ἀνθρώπινης ζωῆς ἔχουν προσδιορισθεῖ ἀμετάκλητα· ἡ γονιμοποίηση εἶναι ὀριστικὴ καὶ μὴ ἀναστρέψιμη.

26) Τὸ σπερματοζῶαριο εἶναι τοῦ πατέρα, ἐνῶ τὸ ὠάριο τῆς μητέρας. Ἀντίθετα τὸ ἔμβρυο ἀμέσως μετὰ τὴν στιγμὴ τῆς γονιμοποιήσεώς του ἀποκτᾷ δική του ταυτότητα· εἶναι μὲν τῶν γονέων ὡς πρὸς τὴν εὐθύνη καὶ ὑποχρέωση τῆς προστασίας του -ἀφοῦ αὐτοὶ τὸ θέλησαν καὶ τὸ δημιούργησαν- εἶναι ὅμως ἀνεξάρτητο ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα ὀλοκλήρωσης τῆς ἀνάπτυξής του, προκειμένου νὰ ἐκφράσει τὴν δική του βούληση.

27) Τὸ ζυγωτό¹, τὸ ἔμβρυο τῶν πρώτων ἡμερῶν, τὸ ἐμφυτευμένο ἔμβρυο, τὸ σχηματισμένο ἢ αὐτὸ τῶν ἐννέα μηνῶν, τὸ νεογέννητο βρέφος, τὸ μικρὸ παιδί, ὁ ἔφηβος, ὁ ἐνήλικος, ὁ ἡλικιωμένος, ὁ ἄνθρωπος σὲ ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀνάπτυξής του ἔχει τὴν αὐτὴ τέλεια ἀνθρώπινη ταυτότητα. Ἀπὸ ἄκρας συλλήψεως τὸ ἔμβρυο δὲν εἶναι ἀπλᾶ γονιμοποιημένο ὠάριο· εἶναι τέλειος ἄνθρωπος κατὰ τὴν ταυτότητα καὶ διαρκῶς τελειούμενος κατὰ τὴν φαινοτυπικὴ ἔκφραση καὶ ὀργάνωση.

ζ. Πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἔμβριου

28) Ὅλα αὐτὰ ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς βιολογικῆς ζωῆς στὸν ἄνθρωπο ταυτίζεται μὲ ἓνα μοναδικῆς καὶ ἀνεπανάληπτης σπουδαιότητος γεγονός· τὴν γέννηση μιᾶς νέας ψυχῆς. Στὸ κάθε λοιπὸν ἔμβρυο, μαζὶ μὲ τὸν κυτταρικὸ πολλαπλασιασμὸ ποὺ χαρακτηρίζει τὴν αὐξηση τοῦ σώματός του, μαζὶ μὲ τὴν κληρονομικὴ μεταφορὰ τῶν χαρακτηριστικῶν ποὺ διαμορφώνουν τὸ πρόσωπό του, ἐπιτελεῖται ἡ γέννηση καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς ψυχῆς του. Μὲ τὴν ψυχὴ του θὰ περάσει ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο περίβλημα στὸ ἔνδυμα τῆς θεότητος, ἀπὸ τὸν χρόνον στὴν αἰωνιότητα, ἀπὸ τὴν φθορὰ στὴν ἀφθαρσία, ἀπὸ τὴν φυσικὴ ὁμοιότητα τῶν γονέων του στὴν πνευματικὴ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ. Μέσα στὸ ἔμβρυο ταπεινὰ εἰκονίζεται ὁ Θεός.

29) Ὅπως ἡ σωματικὴ ὀλοκλήρωση ἐνὸς ἀνθρώπου ἀπαιτεῖ μιὰ πολύμηνη βιολογικὴ προετοιμασία, τὴν κύηση, κατ' ἀνάλογο τρόπο καὶ ἡ διαδικασία ἐκδηλώσεως τῆς ψυχῆς του ἔχει διάρκειαν· ἀρχίζει μὲ τὴν σύλληψη γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ στὴ συνέχεια. Ὅσο προχωρεῖ ἡ διαδικασία βιολογικῆς ὀλοκλήρωσης τοῦ ἀνθρώπου, τόσο αὐξάνει καὶ ὁ βαθμὸς φανέρωσης τῶν λειτουργιῶν τῆς ψυχῆς. Κατὰ τὸν ἅγιον

---

¹ Ζυγώτης ἢ ζυγωτό· Τὸ πρῶτο κύτταρο ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν γονιμοποίηση ὠαρίου μὲ σπερματοζῶαριο

Θεολόγο Γρηγόριο, καθώς τὸ σῶμα αὐξάνει καὶ τελειοποιεῖται, ὅλο καὶ περισσότερο ξεχύνεται ἡ σοφία, ἡ σύνεση καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς (Ἔπη Δογματικά, Η΄ Περί ψυχῆς, PG 37, 453-454)².

30) Τὸ γεγονός τῆς συναντήσεως τῆς Θεοτόκου μετὰ τὴν Ἐλισάβετ καὶ τὸ σκίρτημα τοῦ ἐμβρύου Προδρόμου (Λουκ. α' 41) εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ ἐμβρύου Ἰησοῦ παραπέμπουν ὄχι μόνον στὴν βιολογικὴ κινητικότητα ἀλλὰ καὶ στὴν πνευματικὴ ἔκφραση τῆς ψυχῆς στὸ ἔμβρυο.

31) Ἀνάλογες ἀναφορὲς στὰ κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁμιλοῦν γιὰ σημαντικὰ πνευματικὰ γεγονότα ποὺ συνέβησαν σὲ μεγάλους ἄνδρες (Δαβίδ, Ἡσαΐας, Ἱερεμίας) «ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν», καταδεικνύοντας ἔτσι τὸ ὅτι ἡ ἐμβρυϊκὴ κατάσταση ἀποτελεῖ φάση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς κατὰ τὴν ὁποία ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴ του ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ κλήση του χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς κυοφορίας του· «ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρὸς μου καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ» (Γαλ. α' 15).

Ὁ Θεὸς λοιπὸν καλεῖ, ἀγιάζει, προορίζει, ὀνομάζει προφῆτες καὶ ἀποστόλους ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐμβρυϊκὴ τους ἡλικία.

32) Τὸ γεγονός τῆς συλλήψεως θεωρεῖται μέγα, ἰδιαίτερος εὐλογημένο καὶ ἱερό. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν καὶ ἡ Ἐκκλησία ὑπενθυμίζει καὶ ἐορτάζει τὶς συλλήψεις τῶν προσώπων τῆς θείας οἰκονομίας. Κατ' ἀρχὴν μὲν τὸ ἀπόρρητον μυστήριον τῆς συλλήψεως τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, στίς 25 Μαρτίου, ἔπειτα δὲ τὴν σύλληψη τῆς Θεοτόκου, στίς 9 Δεκεμβρίου, καὶ τέλος τὴν σύλληψη τοῦ Τιμίου Προδρόμου, στίς 23 Σεπτεμβρίου.

η. Ἠθικὰ δικαιώματα τοῦ ἐμβρύου

33) Μέσα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἔμβρυο εἶναι ἄνθρωπος καὶ πρόσωπο ἐν ἐξελίξει, ζωὴ ἐξαρτημένη ποὺ προέκυψε ἀπὸ τὴν θέληση τρίτων, ἀνήμπορο νὰ συντηρηθεῖ καὶ νὰ ἀμυνθεῖ ἀπὸ μόνου του, προκύπτουν ἀσφαλῶς καὶ τὰ δικαιώματά του.

34) Τὸ πρῶτο εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς ἀνθρώπινης ταυτότητος. Τὸ ἔμβρυο ἔχει ἠθικῶς ἀναφαίρετο τὸ δικαίωμα νὰ φανερώσει τὸ ἴδιο τὴν ταυτότητα καὶ νὰ ἀναπτύξει τὴν προσωπικότητά του. Ἀντὶ ἐμεῖς νὰ ἀποφασίζουμε τί εἶναι καὶ ποιὸ εἶναι, πρέπει νὰ τοῦ δώσουμε τὴν δυνατότητα νὰ μᾶς τὸ ἀποκαλύψει τὸ ἴδιο· νὰ ἀποδείξει ὅτι εἶναι ἄνθρωπος καὶ νὰ φανερώσει τὰ φυσικὰ καὶ ψυχικὰ του

---

² «Ὅς δ' ἐνὶ τυτθοῖς
πνεῦμα μέγα στεινόν τε καὶ ἔκτροπον ἴαχεν αὐλοῖς,
καὶ μάλα ἴδριος ἀνδρός, ἐπὴν δ' εἰς χεῖρας ἴκωνται
εὐρύποροι, τημόσδε τελειοτέρην χέον ἠχὴν,
ὡς ἤγ' ἀδρανέουσιν ἐν ἄψουσιν ἀδρανέουσα,
πηγνυμένοις συνέλαμψε, νόον δέ τε πάντ' ἀνέφηνεν».

γνωρίσματα που τὸ διαφοροποιοῦν καὶ τὸ ξεχωρίζουν ἀπὸ ὄλους τοὺς ὑπόλοιπους ἀνθρώπους. Αὐτὸ τὸ δικαίωμα πρέπει νὰ τὸ προστατεύσει ἢ ἐπιστήμη καὶ ἢ κοινωνία.

35) Τὸ δεύτερο δικαίωμα εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς. Ἡ φυσικὴ πορεία τοῦ ἐμβρύου εἶναι αὐτὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Τὸ δικαίωμα νὰ ζήσει πρέπει νὰ τοῦ τὸ ἀναγνωρίσουμε, νὰ τὸ προστατεύσουμε καὶ νὰ τὸ φροντίσουμε. Τὸ ἔμβρυο πρέπει νὰ φθάσει στὴν δική του κατάσταση αὐτόνομης ζωῆς μὲ τὶς καλύτερες δυνατὲς συνθῆκες. Ἀλλὰ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὑπαρξῆς του πρέπει νὰ εἶναι μόνον ἡ ζωὴ καὶ ποτὲ ὁ πειραματισμὸς (πειραματικὰ ἔμβρυα), τὸ περίσσευμα (πλεονάζοντα ἔμβρυα) ἢ ἡ ἀναμονὴ σὲ συνθῆκες κατάψυξης (κατεψυγμένα ἔμβρυα). Τὸ γεγονὸς ὅτι γιὰ χιλιάδες ἔμβρυα ὁ ζεστὸς μητρικὸς χῶρος ἀνάπτυξης ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸ παγερὸ περιβάλλον ἑνὸς καταψύκτη καὶ ἡ δυνατότητα τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν προοπτικὴ τοῦ πειραματισμοῦ καὶ τοῦ θανάτου ἀποτελεῖ ὑποβιβασμὸ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ προσβολὴ τοῦ δικαιώματος στὴ ζωὴ.

36) Τὸ τρίτο δικαίωμα εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς αἰωνιότητος. Τὸ ἔμβρυο ἔχει προοπτικὴ ἀθανασίας, εἶναι προορισμένο ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς συλλήψεώς του νὰ περάσει στὴ ζωὴ τῆς αἰωνιότητος. Αὐτὸ φανερώνει τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπαναλαμβάνει τὴν εἰκόνα Του ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

θ. Προβλήματα ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης

37) Ἐξ ὄλων αὐτῶν καταφαίνεται ὅτι οἱ σύγχρονες τεχνικὲς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης ἐνέχουν ἠθικὲς καὶ πνευματικὲς παραμέτρους τέτοιες ποὺ ἐπιβάλλουν στὴν Ἐκκλησία μία ἐπιφυλακτικότητα, ἡ ὁποία στηρίζεται στὰ ἐξῆς τέσσερα σημεῖα·

α) Ἡ σύλληψη τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὶς σύγχρονες τεχνικὲς εἶναι ἀσεξουαλική, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι εἶναι γυμνή ἀπὸ τὴν ἱερότητα, ἀσφάλεια καὶ βεβαιότητα τῆς συζυγικῆς συνευρέσεως. Ὁ ἄνθρωπος πλέον δὲν γεννᾶται φυσιολογικά, ἀλλὰ «κατασκευάζεται» τεχνητά.

β) Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἔμβρυα καὶ τὸ σπέρμα, τὰ ὠάρια πολὺ δύσκολα καταψύχονται. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ συνήθεις πρακτικὲς διευκολύνουν τὴν μαζικὴ προκλητὴ ἐξαγωγή ὠαρίων, ἢ γονιμοποίηση τῶν ὁποίων ὀδηγεῖ στὸ πρόβλημα τῶν πλεονάζοντων καὶ κατεψυγμένων ἐμβρύων.

γ) Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ γονιμοποίηση γίνεται ἐκτὸς τοῦ μητρικοῦ σώματος καὶ ἀπουσία τῶν γονέων δημιουργεῖ ἀπεριόριστες ἐπιλογὲς μὴ φυσικῶν καὶ ἠθικῶς ὑπόπτων γονιμοποιήσεων μὲ ὅσα αὐτὲς συναφῆ προβλήματα συνεπάγονται.

δ) Ἡ ἐξωσωματικὴ γονιμοποίηση δίνει τεράστιες δυνατότητες προεμφυτευτικῆς γενετικῆς ἐπεξεργασίας καὶ παρεμβάσεως μὲ ἀνυπολόγιστες συνέπειες.

38) Ἡ ἀσεξουαλικὴ σύλληψη ἀπογυμνώνει τὴν στιγμὴ τῆς ψυχοσωματικῆς ἀρχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἔντονης συζυγικῆς ἀγάπης καὶ ὀλοκληρωτικῆς ψυχοσωματικῆς ἐνώσεώς τους. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ὀρίζει ὁ κάθε ἄνθρωπος νὰ γεννᾶται ἀπὸ ἔκρηξη ἀγάπης καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ μηχανικὴ ἔνωση γενετικῶν κυττάρων (γαμετῶν). Τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει «τὸ εἶναι δεδανεισμένον» δὲν ἐναρμονίζεται μὲ τὴν ἀπαίτησή του νὰ προσδιορίσει ὁ ἴδιος τὸν τρόπο τῆς ἀρχῆς τοῦ εἶναι του· νὰ ἀποσπᾷ τὴν δημιουργία τῆς ὑπάρξεώς του ἀπὸ τὴν ἀγαπητικὴ σχέση τῶν γονέων καὶ νὰ τὴν μεθοδεύει σὲ ἰατρικὰ ἐργαστήρια μὲ προσωπικὲς προτιμήσεις καὶ ἐπιλογές.

39) Ἡ ἀμεση συνέπεια τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης εἶναι ἡ δημιουργία «πλεονάζοντων ἐμβρύων». Ἡ Ἐκκλησία ἀρνεῖται τὸν ὄρο αὐτόν, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ ὅτι ὑπάρχουν περισσευούμενοι ἄνθρωποι, τὴν τύχη τῶν ὁποίων μάλιστα καθορίζουν κάποιοι τρίτοι. Ὁ κάθε ἄνθρωπος -καὶ συνεπῶς τὸ κάθε ἔμβρυο- ἔχει τὴν μοναδικότητα τοῦ προσώπου, τὴν ἱερότητα τῆς ἀνεπανάληπτης εἰκόνας τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς κοινωνίας τῶν ὑπολοίπων μαζί του.

40) Τὰ ἀτυχῶς ἀποκαλούμενα «πλεονάζοντα ἔμβρυα» διατηροῦνται ἐν καταψύξει εἴτε πρὸς μελλοντικὴ χρῆση ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς γονεῖς, εἴτε πρὸς δανεισμό σὲ ἄλλους «γονεῖς», εἴτε γιὰ ἐπιτέλεση ἐπ' αὐτῶν πειραμάτων εἴτε γιὰ νὰ ἀποτελέσουν ἐργαστήρια ὀργανογενέσεως γιὰ τὴν κάλυψη μεταμοσχευτικῶν ἀναγκῶν εἴτε τέλος γιὰ νὰ καταστραφοῦν. Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βέβαια ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ ἐπευλογῆσει. Ἐπίσης ἔμβρυα αὐτονομημένα ἀπὸ τὴν διαδικασία τῆς κυοφορίας παραμένουν γιὰ τὴν Ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία καὶ θεολογία ἀδικαιολόγητα. Κάθε ἔμβρυο ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ποὺ πρέπει νὰ τῆς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία τῆς πρὸς Αὐτὸν ὁμοιώσεως.

41) Ἡ κατάψυξη τῶν ἐμβρύων ὅμως συνδυάζεται καὶ μὲ ἄλλα ἀξεπέραστα προβλήματα. Γιὰ παράδειγμα, πόσο χρόνο εἶναι θεμιτὸ νὰ διατηροῦνται ἔμβρυα στὴν κατάψυξη καὶ τί θὰ γίνῃ στὴν περίπτωση ποὺ λόγω διαζυγίου ἢ θανάτου ἢ κάποιας ἄλλης αἰτίας οἱ γονεῖς δὲν τὰ ἀναζητήσουν; Εἶναι καλύτερο αὐτὰ νὰ καταστραφοῦν ἢ νὰ δωρηθοῦν σὲ κάποιο ἄλλο ζευγάρι; καὶ ποιός εἶναι ὁ ἀρμόδιος νὰ διαλέξει ἀνάμεσα σὲ δυὸ κακὰ τὸ μὴ χεῖρον;

42) Ἡ ἐξωσωματικὴ γονιμοποίηση παρέχει καινοφανεῖς δυνατότητες μὲ ἀπροσδιόριστες ἠθικὲς καὶ κοινωνικὲς συνέπειες. Ἔτσι γιὰ πρώτη φορὰ ἐμφανίζονται στὸ προσκῆνιο οἱ ιδέες τῆς δωρεᾶς σπέρματος καὶ ὠαρίου, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ προσφυγὴ στὶς ἀναπαραγωγικὲς δυνατότητες τρίτης γυναίκας ὡς πρακτικῶς ἐφικτές. Κάτι τέτοιο μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὸ φαινόμενο ἐξασθένησης ἢ καὶ ἀμφισβήτησης τῆς σχέσης γονέως-παιδιοῦ ἢ μὴ ἰσοδύναμης σχέσης τῶν δύο γονέων μὲ τὸ παιδί - ἀφοῦ ὁ ἓνας ἐκ τῶν γονέων εἶναι φυσικὸς γονεὺς καὶ ὁ ἄλλος

ἐπέχει θέσιν πατριού ἢ μητριᾶς- ἢ παρεμβολῆς τῆς φέρουσας μητέρας³ στήν ἱερὴ σχέση τῶν γενετικῶν γονέων μὲ τὸ παιδί, στήν δημιουργία ἀδελφῶν ἀγνώστων μεταξύ τους, στὸν κίνδυνο ἀγνώστων αἰμομεικτικῶν σχέσεων κ.ἄ. Κάθε μορφή ἐτερόλογης γονιμοποίησης⁴ στήν οὐσία προκαλεῖ ὑποβιβασμὸ τῆς ἐννοίας τῆς μητρότητος καὶ τῆς πατρότητος καί, ἐπειδὴ παρεμβάλλει τρίτο πρόσωπο στήν ἱερὴ διαδικασία τῆς ἀνθρώπινης ἀναπαραγωγῆς - καὶ συνεπῶς τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν υἰοθετήσῃ.

43) Στὴν περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία μόνον ὁ ἓνας ἐκ τῶν συζύγων συμβάλλει βιολογικὰ στήν γέννηση τοῦ παιδιοῦ, ἡ περίπτωση ὁμοιάζει μὲ αὐτὴν τῆς υἰοθεσίας, ἀλλὰ διαφέρει κατὰ τὸ ὅτι ὁ ἓνας ἐκ τῶν γονέων εἶναι φυσικὸς γονεὺς καὶ ὁ ἄλλος ἐπέχει θέσιν πατριού ἢ μητριᾶς. Ἀντίθετα, ἡ περίπτωση δανεισμῶ ἐμβρύου φαίνεται νὰ ὁμοιάζει μὲ αὐτὴν τῆς κλασικῆς υἰοθεσίας.

44) Στὶς περιπτώσεις ποὺ γιὰ αὐξηση τῶν πιθανοτήτων ἐπιτυχίας ἐπιτελεῖται μεταφορὰ περισσοτέρων ἐμβρύων συχνὰ ἐμφανίζεται τὸ ἐνδεχόμενο πολλαπλῆς κύησης. Ἡ προτεινόμενη στὶς περιπτώσεις αὐτὲς «ἐπιλεκτικὴ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐμβρύων» πρὸς ἐπιτυχία τῆς κυοφορίας στήν οὐσία ἀποτελεῖ καταστροφὴ ζώντων ἐμβρύων ποὺ μὲ κανένα τρόπο ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἀποδεχθεῖ.

45) Ἡ ἐτερόλογη γονιμοποίηση ἐνίστε παραλληλίζεται μὲ τὴν μοιχεία, διαφέρει ὅμως ἀπὸ αὐτὴν κατὰ τὸ ὅτι δὲν προϋποθέτει ἐξωσυζυγικὴ ἐρωτικὴ σχέση, πράγμα ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὴν κύρια αἰτία τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς μοιχείας ὡς ἀμαρτίας καὶ ἠθικῆς ἐκτροπῆς. Γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔπρεπε νὰ διατηρήσῃ μὲν τὶς ἐπιφυλάξεις της ὡς πρὸς τὴν ἐτερόλογη γονιμοποίηση, νὰ ἀποφύγῃ ὅμως τὴν ἐπιτίμησή της ὡς μοιχείας.

46) Ἡ δυνατότητα κυοφορίας ἀπὸ φέρουσα ἢ ὑποκατάστατη μητέρα⁵ μπορεῖ μὲν νὰ ἔχει τὴν θετικὴ τῆς πλευρὰ κατὰ τὸ ὅτι ἐξυπηρετεῖται ἔτσι ἐν ἀγάπῃ ἡ κυοφορία, ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀναπτυσσόμενος σύνδεσμος μὲ τὸ ἔμβρυο κατὰ τὴν κύηση εἶναι οὐσιαστικὸ καὶ ἀναπόσπαστο μέρος ὅχι μόνον τῆς μητρότητος ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμβρυϊκῆς ἀνάπτυξης, ἡ μὲν συνέχιση τῆς σχέσεως φέρουσας μητέρας-παιδιοῦ ἀδικεῖ τοὺς γενετικὸς γονεῖς, ἡ δὲ διακοπὴ τῆς ἀδικεῖ καὶ τὴν φέρουσα μητέρα, πρὸ πάντων δὲ ἀδικεῖ τὸ παιδί. Γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, κυρίως ὅμως ἐπειδὴ ἔτσι διασαλεύεται ἡ οἰκογενειακὴ συνοχή, ἡ Ἐκκλησία δυσκολεύεται νὰ ἐπευλογῆσῃ μιὰ τέτοια ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν φυσιολογικὴ ὁδὸ.

---

³ φέρουσα μητέρα: Ἡ γυναῖκα ἡ ὁποία κυοφορεῖ τὸ ἔμβρυο ὅταν ἡ γενετικὴ μητέρα ἔχει πρόβλημα κυοφορίας.

⁴ ἐτερόλογη γονιμοποίηση: Ἡ γονιμοποίηση ἡ ὁποία ἐπιτελεῖται μὲ δανεισμὸ σπέρματος, ὠαρίου ἢ καὶ ἐμβρύου.

⁵ ὑποκατάστατη ἢ φέρουσα μητέρα: Ἡ γυναῖκα ἡ ὁποία κυοφορεῖ τὸ ἔμβρυο ὅταν ἡ μητέρα ἔχει πρόβλημα κυοφορίας. Στὴν περίπτωση ποὺ τὸ ὠάριο προέρχεται ἀπὸ τὴν μητέρα ἀναφερόμαστε σὲ «φέρουσα μητέρα». Ἄν μαζί μὲ τὴν μήτρα της δανεῖζι καὶ τὸ ὠάριο ὁμιλοῦμε γιὰ «ὑποκατάστατη μητέρα».

47) Ἡ ἐξωσωματικὴ γονιμοποίηση δίνει τὴν δυνατότητα τεκνοποίησης καὶ σὲ τις ἄγαμες μητέρες. Τὸ γεγονὸς ὅμως αὐτὸ πρέπει νὰ ἀπορριφθεῖ διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐξυπονοεῖ γέννηση ἐκτὸς γάμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀδικεῖ τὸ παιδί κατὰ τὸ ὅτι προγραμματίζει τὴν δίχως πατέρα ἀνάπτυξή του.

Στὴν ἴδια κατηγορία καὶ λογικὴ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐντάξει καὶ τὶς περιπτώσεις γονιμοποίησης μὲ σπέρμα ἀποθανόντος συζύγου ἢ κυοφορίας κατεψυγμένου ἐμβρύου μετὰ τὸν θάνατο τοῦ συζύγου.

48) Ἀνάλογα ἰσχύουν καὶ γιὰ τὴν τεκνοποίηση ὑπερηλίκων μητέρων. Οἱ συλλήψεις τέτοιου τύπου ἐπικεντρώνονται στὴν φίλαυτη ἐπιθυμία τῆς μητέρας νὰ ἀποκτήσει παιδί, οἱ προϋποθέσεις συμπαραστάσεως στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ὁποῖου ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν φύση εἶναι περιορισμένες. Τὸ παιδί αὐτὸ θὰ προσφέρει μὲν τὴν χαρὰ τῆς γεννήσεώς του στοὺς γονεῖς του, τὸ ἴδιο ὅμως θὰ ἔχει πολὺ περιορισμένες πιθανότητες νὰ ἀπολαύσει τὴν φυσικὴ παρουσία καὶ καμμία τὴν νεανικὴ ἀκμὴ τῶν γονέων του. Οἱ ἴδιοι οἱ φυσικοὶ νόμοι προσδιορίζουν τὶς παραμέτρους ἀνάπτυξης ἐνὸς ἀνθρώπου. Ἡ τεκνοποίηση ὑπερηλίκων μητέρων ἀποτελεῖ ἐγωιστικὸ μυωπικὸ θέλημα καὶ ἀδικεῖ τὸ νεογέννητο παιδί.

49) Ἡ παρεμβατικὴ γονιμοποίηση δίνει δυνατότητα τεκνοποίησης καὶ σὲ ζεῦγη ὁμοφυλοφίλων. Ἡ Ἐκκλησία θὰ πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀντιταχθεῖ σὲ κάτι τέτοιο, διότι ἀποτελεῖ ὄχι ἀπλῶς φυσικὴ ἀνωμαλία ἀλλὰ ἠθικὴ διαστροφή μὲ βέβαιες καταστροφικὲς ψυχολογικὲς συνέπειες στὸ παιδί καὶ ἀνυπολόγιστες στὴν κοινωνία.

50) Μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης συνδέεται καὶ ὁ προεμφυτευτικὸς ἔλεγχος. Ὅταν ὁ προεμφυτευτικὸς ἔλεγχος συνεπάγεται θεραπευτικὴ ἢ προληπτικὴ ἐπέμβαση καὶ στὴ συνέχεια ἐμφύτευση, εἶναι συμβατὸς μὲ τὴν κλασικὴ ἰατρικὴ ἀντίληψη. Οἱ περιπτώσεις ὅμως αὐτὲς ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἐλάχιστες, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν εἶναι ἄμοιρες ὄλων τῶν ὑπολοίπων συνεπειῶν τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης. Μάλιστα ὅταν οἱ ἐξετάσεις εἶναι θετικές - δηλαδὴ διαγνωσθεῖ γενετικὴ πάθηση -, σχεδὸν πάντοτε ὁδηγεῖ σὲ διακοπὴ τῆς κυήσεως.

Ἐπὶ πλεόν ὁ ἔλεγχος αὐτὸς θὰ μπορούσε νὰ ὁδηγήσει σὲ κάποια ἐπιλογὴ χαρακτηριστικῶν (φύλου, χρώματος κόμης ἢ ὀφθαλμῶν κ.λπ.) ἢ ἀκόμη καὶ σὲ καταστροφὴ ἐμβρύων μὲ ἀνεπιθύμητα χαρακτηριστικὰ καὶ συνεπῶς νὰ ὑπηρετήσῃ μιὰ εὐγονικὴ ἀντίληψη ζωῆς.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτούς, ἐνῶ ὁ προεμφυτευτικὸς ἔλεγχος ἀποτελεῖ σύγχρονη διαγνωστικὴ μέθοδο ποὺ ὑπόσχεται πολλὰ, ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ διατηρήσῃ τὶς σαφεῖς ἐπιφυλάξεις της.

51) Ἡ κλωνοποιητικὴ ἀναπαραγωγὴ καταργεῖ τὴν φυσιολογικὴ διαδικασία τῆς σύλληψης, στὴν οὐσία ὑποβιβάζει τὸ ἀνδρικό φύλο - ἀφοῦ καταργεῖ τὴν συμμετοχὴ καὶ τὸν ρόλο του στὴν ἀναπαραγωγὴ -, τραυματίζει τὴν συμμετοχὴ τῆς μητέρας -

άφοῦ δὲν συνεισφέρει τὸ γενετικὸ ὑλικὸ τῆς -, διαταράσσει τὴν ἰσορροπία τῶν φύλων, ὑπὸ προϋποθέσεις προσβάλλει τὴν ἱερότητα τοῦ προσώπου καὶ ἀποτελεῖ περισσότερο ὕβρι παρὰ ἐπίτευγμα.

52) Ἡ μικρογονιμοποίηση ἀποτελεῖ μὲν μέθοδο ποὺ βελτιώνει τὰ ἀποτελέσματα τῆς τεχνητῆς παρέμβασης στὴν ἀναπαραγωγή, ἀλλὰ περιορίζει ἔτι περισσότερο τὸν ρόλο τῆς φυσιολογικῆς ἐπιλογῆς -ποὺ πολλές φορές μάλιστα λειτουργεῖ προστατευτικά - ἀφοῦ ἡ γονιμοποίηση τοῦ ὠαρίου δὲν γίνεται μέσα σὲ περιβάλλον σπέρματος μὲ πολλὰ σπερματοζωάρια, ἀλλὰ μὲ ἓνα προεπιλεγμένο σπερματοζωάριο.

Τὸ γεγονός ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδυνατοῦμε νὰ διαγνώσουμε ἐκ τῶν προτέρων τυχὸν γενετικὲς ἀνωμαλίες στὰ σπερματοζωάρια - ἡ ἐπιλογή τῶν ὁποίων γίνεται μὲ βιολογικὰ μόνον κριτήρια - ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑποκατάσταση τῆς φύσεως στὴν εὐθύνη δημιουργίας γενετικῶς παθολογικῶν ἐμβρύων, πράγμα ποὺ ἀποτελεῖ ἓναν ἐπὶ πλέον λόγο ἠθικῆς ἐπιφυλακτικότητας στὴν μικρογονιμοποίηση.

53) Ὅλες αὐτὲς οἱ πρακτικὲς, ἂν δὲν εἶναι πάντοτε σαφῶς εὐγονικὲς στὴν ἔκφρασή τους, εἶναι εὐγονικὲς στὴν ἀντίληψή τους. Δὲν καταφέρνουν νὰ ἀποτρέψουν τὴν ἐμφάνιση τῆς ἀναπηρίας, ἀλλὰ συνήθως ἐξαφανίζουν τὸν ἀνάπηρο. Ὅσο δὲν ξεχωρίζει ἡ πάθηση ἀπὸ τὸν πάσχοντα, ὁ μόνος τρόπος ἀντιμετώπισής της φαίνεται νὰ εἶναι ὁ θάνατος τοῦ πάσχοντος στὴν πιὸ ἀδύναμη, ἱερὴ καὶ εὐαίσθητη φάση καὶ ἔκφραση τῆς ζωῆς του. Ἡ καταστροφή τοῦ παθολογικοῦ ἐμβρύου ἐμφανίζεται ὡς ἡ προτεινόμενη «θεραπεία».

54) Ἡ ἐξαγωγή τῆς συνένωσης τῶν γαμετῶν⁶, δηλαδὴ τῆς σύλληψης, ἔξω ἀπὸ τὸ μητρικὸ σῶμα, ἀνοίγει τεράστιες δυνατότητες γενετικῶν παρεμβάσεων ποὺ μποροῦν νὰ ἀλλοιώσουν ἀνεπανόρθωτα τὸ ἀνθρώπινο εἶδος καὶ σὲ βιολογικὴ βάση καὶ σὲ κοινωνικὴ ἔκφραση καὶ οἱ ὁποῖες εἶναι σὲ ἐπικίνδυνο βαθμὸ ἀνεξέλεγκτες. Ὁ συνδυασμὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀδυναμίας ἐπιβολῆς μηχανισμῶν ἐλέγχου ἀφ' ἑτέρου δὲ μεγάλων δυνατοτήτων γενετικῆς παρέμβασης μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ καταστροφικὸς.

ι. Ὁ ρόλος τῆς τεχνολογίας

55) Χωρὶς ἀμφιβολία, ἡ σύγχρονη τεχνολογία ἔχει συμβάλει ἀνυπολόγιστα στὴν ἔρευνα τῆς ὑγείας καὶ ὑπόσχεται ἀκόμη περισσότερα. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη εὐλογία τοῦ Θεοῦ στὴν ἐποχὴ μας. Παρὰ ταῦτα, ἡ ἀλόγιστη χρῆση τῆς ἀπειλεῖ μὲ ἀποϊεροποίηση τὸν ἄνθρωπο καὶ ἐγκυμονεῖ τὸν κίνδυνο τῆς θεωρήσεώς του ὡς μηχανῆς μὲ ἀνταλλακτικὰ καὶ ἐξαρτήματα.

56) Ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν προσέξει, δὲν κατευθύνει μόνον ἀλλὰ καὶ κατευθύνεται ἀπὸ τὴν τεχνολογία. Γοητεύεται ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς καὶ ὑποδουλώνεται σ' αὐτά. Ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ πρόοδο, ποὺ

---

⁶ γαμέτες· Τὰ γενετικὰ κύτταρα, τὸ σπερματοζωάριο γιὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ὠάριο γιὰ τὴν γυναῖκα.

ἀποβλέπει στὴν ἐπέκταση τῆς κυριαρχίας του στὴ φύση, μπορεῖ νὰ ἀφανίσει τὴν δική του ἐλευθερία.

57) Στὸ μέτρο ποὺ ἡ χρήση τῆς τεχνολογίας καὶ ἀνθρώπινης παρέμβασης ὄχι μόνον δὲν παραβιάζει τὴν ἱερότητα τοῦ γεγονότος τῆς ἀνθρώπινης γονιμοποίησης, ἀλλ' ἀπεναντίας τὴν ὑποβοηθεῖ, εἶναι ὄχι μόνον ἐπιτρεπτὴ ἀλλὰ θεάρεστη καὶ ἐπιθυμητή. "Ὅταν ὁμως ἐπιβάλλει παρὰ φύσιν ἐπιλογές, διασαλεύει τὴν οἰκογενειακὴ τάξη καὶ συνοχή, διαταράσσει τὴν συνεργασία πνευματικοῦ καὶ φυσικοῦ νόμου καὶ ὑποκαθιστᾷ τὸν Θεό, ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος δὲν ἀποτελεῖ ἐπιτυχία. Ἐπιτυχία δὲν εἶναι μόνον ἡ ἰδιοφυῆς ἀνακάλυψη μιᾶς νέας ἐπαναστατικῆς τεχνικῆς, μέσα στὰ τεράστια πραγματικὰ ὄρια τῆς γενετικῆς μηχανικῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποτελεσματικὴ ἀντιμετώπιση τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων (γενετικῶν, ψυχολογικῶν, κοινωνικῶν, ἠθικῶν, οἰκονομικῶν, νομικῶν κ.λπ.) ποὺ προκαλεῖ μιὰ ἀλόγιστη ἐφαρμογὴ, ἰδιαίτερα στὸν χῶρο τῆς παρεμβατικῆς γονιμοποίησης.

58) Ἡ Ἐκκλησία δὲν φοβᾶται τὴν ἀλλαγὴ οὔτε ἀντιστέκεται στὸ καινούργιο καὶ τὴν ἀνακάλυψη, ἀλλὰ ἀρνεῖται μὲ κάθε τρόπο ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀσέβεια ἐπὶ τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν βεβήλωση τοῦ ἱεροῦ τῆς οἰκογένειας. Ἡ γονιμοποίηση ἀποτελεῖ τὸ ἱερὸ βῆμα τῆς ζωῆς, ἡ εἴσοδος στὸ ὁποῖο ἀπαιτεῖ σεβασμὸ καὶ φόβο Θεοῦ.

ια. Οἰκονομικὰ συμφέροντα, ψυχολογικὲς συνέπειες

59) Οἱ νέες τεχνικὲς ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς συχνὰ νοθεύουν τὴν ἀγνή ἐπιθυμία τῶν γονέων νὰ ἀποκτήσουν τέκνα μὲ ἀνεξέλεγκτα οἰκονομικὰ συμφέροντα ἰατρῶν, κλινικῶν καὶ ἐταιρειῶν (π.χ. τὸ ὑψηλὸ κόστος τῶν γοναδοτροπινῶν⁷ ἐνδεχομένως νὰ ἀποτελεῖ ἓνα βασικὸ λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο ἀντὶ νὰ γίνεαι συλλογὴ ὠαρίου κατὰ τὸν φυσικὸ κύκλο προτιμᾶται ἢ προκλητὴ ὠορρηξία μὲ τὴν χορήγηση ὁρμονῶν). Γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, καλὸ θὰ ἦταν ἡ προσφυγὴ στὶς τεχνικὲς αὐτὲς νὰ μὴ γίνεαι βεβιασμένα ἢ ὑπὸ τὴν ἐπήρεια ψυχολογικῶν πιέσεων προερχομένων ἀπὸ πρόσωπα ποὺ πιθανὸν νὰ ἔχουν ἀνάλογα συμφέροντα.

60) Ἐκτὸς τούτου, ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἰδέα τῆς δωρεᾶς στὴν πρακτικὴ τῆς ἀγοραπωλησίας, ποὺ εἶναι πλέον τόσο εὐκόλη καὶ οὐσιαστικὰ ἀνεξέλεγκτη, κυοφορεῖ τὸν κίνδυνο τοῦ ἐκφυλισμοῦ τῆς ἱερότητος τῆς ἀναπαραγωγῆς σὲ πράξη οἰκονομικῆς συναλλαγῆς καὶ τῆς ἀγάπης σὲ συμβόλαιο.

61) Οἱ μέθοδοι ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς ἐφαρμόσθησαν χωρὶς φυσικὰ νὰ μπορέσουμε ἐκ τῶν προτέρων νὰ γνωρίζουμε τὰ τυχόν ψυχολογικὰ προβλήματα τῶν ἔτσι συλλαμβανομένων ἐμβρύων. "Ἐλαβαν ὑπ' ὄψιν τὴν ψυχολογικὴ ἀπαίτηση καὶ ἀνάγκη τῶν γονέων καὶ ὄχι τὸν ἐνδεχομένως ἀρνητικὸ ἀπόηχο στὸν ψυχισμό τῶν τέκνων. Κάτι τέτοιο ἀποτελεῖ ὑποβιβασμὸ τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς τοῦ ἐμβρύου. Τὰ ὄρφανά, τὰ παιδιὰ ποὺ υἰοθετοῦνται, τὰ τέκνα διαζευγμένων γονέων συνήθως

---

⁷ γοναδοτροπίνες· Οἱ ὁρμόνες ποὺ χορηγοῦνται γιὰ τὴν πρόκληση τῆς ὠοθυλακιορρηξίας.

έμφανίζουν προβλήματα προσαρμογής και ψυχολογικής ισορροπίας και άρμονίας. Ήπιθανότητα οί ποικίλες έφαρμογές τής έξωσωματικής γονιμοποίησης, κυρίως όταν περιλαμβάνουν παραμέτρους έτερόλογης διαδικασίας ή δανεισμοϋ, νά δημιουργοϋν άνθρωπους με συγγενείς ή έγγενείς ψυχικές αστάθειες και παθήσεις άποτελεί άλλον ένα δυσμενή παράγοντα στην άνεπιφύλακτη άποδοχή τής έξωσωματικής γονιμοποίησης.

62) Ένα συναφές έρώτημα είναι τὸ τί ψυχολογική επίδραση μπορεῖ νά έχει τὸ γεγονός ὅτι, με τήν πρόοδο τής γενετικής τεχνολογίας, τὰ παιδιά θὰ μποροϋν πλέον νά γνωρίζουν τήν μέθοδο τής σύλληψής τους ή και τὸ εάν προέρχονται από δωρεά σπέρματος ή ώαρίου. Τὸ ένδεχόμενο ένα τέτοιο παιδί νά άντιμετωπίσει σοβαρή κρίση ταυτοποίησης και έν συνεχεία κοινωνικοποίησης είναι ιδιαίτερα σοβαρό, κυρίως στίς περιπτώσεις πού πληροφορεῖται ὅτι δέν είναι φορέας τῶν γενετικῶν χαρακτηριστικῶν τῶν γονέων του και άγνοεῖ τούς γενετικούς γονεῖς του ή άντιλαμβάνεται ὅτι ὁ βαθμός συγγένειας με τούς δύο γονεῖς του είναι διαφορετικός ή ὅτι έχει δύο ή και τρεῖς ένδεχομένως μητέρες κ.ο.κ. Τὰ προβλήματα αϋτῆς τής μορφῆς άποκτοϋν ιδιαίτερη ένταση στην περίπτωση πού έχει επέλθει ρήξη στην ένότητα τής οίκογένειας και ύφίστανται νομικές έκκρεμότητες.

63) Αντίστοιχα προβλήματα ψυχολογικοϋ χαρακτήρος μποροϋν νά έμφανισθοϋν και στους γονεῖς, ιδίως στίς περιπτώσεις έτερόλογων γονιμοποιήσεων, άμφισβητούμενων συγγενικῶν δικαιωμάτων και σχέσεων ή άποτυχίας τῶν μεθόδων τεχνητῆς άναπαραγωγῆς και άπότομης άπόσβεσης τῶν κορυφουμένων έλπίδων και προσδοκιῶν τους.

ιβ. Νομικό πλαίσιο

64) Γενικά, ή σύγχρονη νομική άντίληψη επιδιώκει νά έναρμονίσει έξισοροπητικά τις κοινές παραδεδομένες άρχές σε μία χώρα με τὰ άτομικά ανθρώπινα δικαιώματα. Πρόσφατα ψηφίσθηκε στην πατρίδα μας ένας νόμος (N. 3089/2002) για τήν «ιατρική ύποβοήθηση στην ανθρώπινη άναπαραγωγή» και δεϋτερος, ὁ ὁποῖος ρυθμίζει πρακτικές λεπτομέρειες (λειτουργία Κέντρων Ύποβοηθούμενης Άναπαραγωγῆς, Τράπεζες γαμετῶν και έμβρύων κ.λπ.). Τὸ πνεϋμα τοϋ πρώτου νόμου -πού στην οϋσία δεσμεϋει και τὸν επόμενο- ὁμολογεῖται από τούς έμπνευστές του ως τὸ πλέον «προοδευτικό» στην Εϋρώπη. Ὁ νόμος άποφεϋγει συστηματικά και πείσμονα νά ὀνομάσει τὸ έμβρυο με τὸ ὄνομά του (προτιμῶνται ὅροι ὅπως «γεννητικό υλικό» και «γονιμοποιημένο ώάριο» πού προφανῶς είναι άσαφεῖς, άνακριβεῖς, άσεβεῖς και έσφαλμένοι), δέν κάνει άναφορά στα δικαιώματα και τὸ συμφέρον τοϋ παιδιοϋ, δέχεται τήν έτερόλογη γονιμοποίηση στίς ποικίλες μορφές της, υιοθετεῖ τήν τεκνοποίηση άγάμων γυναικῶν και μονίμων συντρόφων και αϋτήν με σπέρμα άποθανόντος συζϋγου, εισάγει τήν πρακτική τής παρένθετης μητρότητας, έπιτρέπει τὸν πειραματισμὸ επί τῶν έμβρύων και, παρά τις δημόσια έκπεφρασμένες έπιφυλάξεις και άντιρρήσεις τής Έκκλησίας, στην οϋσία ύποβαθμίζει τὸν θεσμὸ τοϋ

γάμου, αποδυναμώνει τούς οικογενειακούς δεσμούς και αλλοιώνει τόν χαρακτήρα τῆς οικογενειακῆς ἠθικῆς.

65) Ἐπειδὴ στὴν ὑποβοηθούμενη ἀναπαραγωγή ἡ κύρια πηγή συγκρούσεως συμφερόντων βρίσκεται μεταξύ γονέων καὶ ἐμβρύων, τὰ δὲ ἔμβρυα ἀδυνατοῦν νὰ ὑποστηρίξουν τὰ δικαιώματά τους ἢ νὰ ἐκφράσουν τὴν βούλησή τους, ἡ πιθανότητα νομιμοποίησης ἀδικιῶν εἶναι τέτοια ὥστε ἐπιβάλλει στὴν Ἐκκλησία συγκράτηση καὶ ἐπιφυλακτικότητα.

66) Παράλληλα, ἡ ἀδυναμία νὰ προβλεφθεῖ ἐπακριβῶς νομικὰ τὸ κληρονομικὸ status καὶ ἡ βιολογικὴ προοπτικὴ τῶν ἐμβρύων σὲ περίπτωση θανάτου τῶν γονέων πρὸ τῆς ἐμφυτεύσεως ἢ ἡ δυσκολία προσδιορισμοῦ ἀρμοδιότητος καὶ δικαιωμάτων ἐπὶ κατεψυγμένων ἐμβρύων σὲ περίπτωση διαζυγίου ἀποτελοῦν ἕναν δείκτη τῆς περιπλοκότητος καὶ τῆς δυσκολίας τῶν προκλητῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια τελικὰ αἴρονται μόνον μὲ τὴν καταστροφή τῶν ἐμβρύων, πράγμα πού φυσικὰ εἶναι ἀπαράδεκτο.

67) Εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητη ἡ θέσπιση ἑνὸς συγκεκριμένου νομοθετικοῦ πλαισίου πού νὰ διευκολύνει καὶ προστατεύει τὴν ἐφαρμογὴ βασικῶν μορφῶν παρεμβατικῆς γονιμοποίησης μὲ βάση ὅμως τὶς ἀρχές τῆς βιοηθικῆς καὶ δεοντολογίας. Στὸ θέμα αὐτὸ ὁ λόγος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι καίριος καὶ οὐσιαστικός. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει τὸ ἤδη ἐπεξεργασμένο κείμενο συγκεκριμένων νομοθετικῶν ρυθμίσεων καὶ προτάσεων τῆς σὲ κάθε εὐκαιρία νὰ τὸ προβάλλει, δεδομένου μάλιστα ὅτι οἱ προτάσεις τῆς δὲν ἀποτελοῦν θεωρητικὸ καὶ ἐξωπραγματικὸ λόγο, ἀλλὰ σχεδὸν ὅλες μερικῶς ἢ καὶ καθ' ὅλοκληρίαν ἐφαρμόζονται στὶς περισσότερες χῶρες τῆς Εὐρώπης.

ιγ. Πνευματικὴ θεώρηση

68) Ἡ Ἐκκλησία δέχεται καὶ τὸν πόνο καὶ τὴν ἀσθένεια καὶ τὴν ἀναπηρία, μέσα στὸ πλαίσιο τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ταυτόχρονα ὅμως σέβεται καὶ τὴν ἰατρική. Ἐνῶ ἐπευλογεῖ κάθε ἠθικῶς ἀποδεκτὴ ἰατρικὴ ἀνθρώπινη προσπάθεια γιὰ ἀποκατάστασή τους, τὴν τελικὴ ἔκβαση σὲ κάθε μία περίπτωση τὴν ἐμπιστεύεται στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ κάθε πρόσωπο ξεχωριστά. Ἡ ἐπιτομὴ τοῦ φρονήματός τῆς ἐπὶ τοῦ θέματος βρίσκεται στὸ 38ο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου Σοφία Σειράχ· «*Τέκνον ἐν ἀρρωστημάτι σου μὴ παράβλεπε (τοὺς ἰατροὺς καὶ τὰ φάρμακα), ἀλλ' εὔξαι Κυρίῳ καὶ αὐτὸς ἰάσεται σε*» (στ. 9). "Ὅλα τὰ ἀντιμετωπίζει μὲ ὑπομονή, ταπείνωση καὶ πίστη. Τὶς δοκιμασίες δὲν τὶς ἀποσυνδέει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὶς βλέπει ὡς ἀφορμὲς σωτηρίας, ὡς εὐκαιρίες ἐξαγιασμοῦ.

69) Ἡ Ἐκκλησία τὰ θέματα τῆς Βιοηθικῆς, καὶ συνεπῶς καὶ τῆς ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς, δὲν τὰ κλείνει μὲ συγκεκριμένους ἀφορισμούς, ἀλλὰ στὴν οὐσία τὰ ἀφήνει ἀνοιχτά, δίνοντας ὅμως παράλληλα τὴν κατεύθυνση καὶ περιγράφοντας τὸ ἥθος προσέγγισής τους. Αὐτὸ πού προσφέρει δὲν εἶναι ὁ γενικευμένος

προσδιορισμός του θελήματος του Θεοῦ, ἀλλὰ ἡ δυνατότητα ὁ καθένας μας νὰ τὸ ἀναγνωρίσει ὁ ἴδιος στὴ ζωὴ του.

70) Ἐπίσης, τὴν γέννηση τοῦ κάθε ἀνθρώπου τὴν βλέπει ἐντεταγμένη μέσα στοῦ πλαίσιο τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ μυστήριό τῆς ἀνθρώπινης ἀρχῆς τὸ ἀντιλαμβάνεται νὰ ἐπιτελεῖται μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα μιᾶς μονογαμικῆς, ἑτεροφυλικῆς, εὐλογημένης ἀπὸ τὸ μυστήριό τοῦ γάμου συνεύρεσης, μιᾶς ἔνωσης «εἰς σάρκα μίαν» (Ἐφεσ. ε' 31). Σύλληψη ποὺ ἐπιτελεῖται σὲ ἐργαστήριο ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ τοῦ μητρικοῦ σώματος καὶ μὲ διεργασία διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν συζυγικὴ συνουσία ὅπωςδήποτε χάνει ἀπὸ τὸ μυστηριακὸ τῆς ἔνδυμα.

ιδ. Ἡ ἀντιπρόταση τῆς Ἐκκλησίας

71) Ἡ καταξίωση τοῦ ἀνθρώπου δὲν πραγματοποιεῖται μόνον μὲ τὴν τεκνογονία ἀλλὰ καὶ χωρὶς αὐτήν. Ἡ Ἐκκλησία εὐλογεῖ τὴν τεκνοποίηση, ταυτόχρονα ὅμως βλέπει καὶ τὸν γάμο δίχως παιδιὰ ὡς πλήρη. Ἡ βιολογικὴ στειρότητα μπορεῖ νὰ καταστεῖ ἀφορμὴ πλούσιας πνευματικῆς γονιμότητος γιὰ τοὺς συζύγους, ἂν μὲ ταπείνωση δεχθοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ στὴν ζωὴ τους. Ἀντίθετα, ὅταν ἡ ἐπιθυμία ἀπόκτησης παιδιῶν γίνεται ἀνυποχώρητο θέλημα, φανερῶνει πνευματικὴ ἀνωριμότητα.

72) Ἐπὶ πλέον, ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔπρεπε νὰ ἀσκήσει τὴν ἐπιρροή της ὥστε καὶ οἱ ἐσφαλμένες κοινωνικὲς ἀντιλήψεις περὶ τὴν στειρότητα νὰ ἐξαλειφθοῦν καὶ οἱ ἀδιάκριτες πιέσεις τοῦ περιβάλλοντος πρὸς τὰ ὑπογόνιμα ζευγάρια κατὰ τὸ δυνατόν νὰ περιορισθοῦν, κυρίως ὅμως οἱ ἴδιοι οἱ σύζυγοι ποὺ ἀντιμετωπίζουν τὸ πρόβλημα νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι μίᾳ ἀνεπάρκειᾳ σὲ ἓνα τομέα τῆς ζωῆς -ὅσο ζωτικὸς κι ἂν εἶναι αὐτός-, συνήθως συνοδεύεται ἀπὸ ἓνα πλῆθος δυνατοτήτων σὲ ἄλλους ποὺ περιμένουν τὴν ἐκπλήρωσή τους. Ἡ εὐτυχία καὶ ὁ προορισμός μας δὲν ἐκπληρώνονται μὲ τὸν βιασμό τῆς φύσης ἢ τὴν ἐμμονὴ στὰ θελήματά μας ἀλλὰ μὲ τὴν ἀξιοποίηση τῶν δυνατοτήτων μας.

73) Τὸ πρόβλημα τῆς ὑπογονιμότητος κάποιων συζύγων θὰ μπορούσε κάλλιστα νὰ ἀντιμετωπισθεῖ μὲ τὴν λύση τῆς υἰοθεσίας. Ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀντιπροτείνει τὴν ἐξυγίανση, προώθηση καὶ διευκόλυνση τοῦ θεσμοῦ τῆς υἰοθεσίας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, καὶ τὰ ὑπάρχοντα δράματα κάπως ἐπουλῶνονται καὶ ὁ κίνδυνος μιᾶς ἀνεπιτυχοῦς κυοφορίας περιορίζεται καὶ τὸ ἀνθρώπινο θέλημα στὴν λογικὴ τῆς ἀγάπης ὑποτάσσεται.

74) Μία ἰδέα ποὺ χρῆζει περαιτέρω ἐπεξεργασίας, θὰ μπορούσε νὰ εἶναι, σὲ περιπτώσεις γενετικὰ ἀνίκανων συζύγων, ἀντὶ τῆς υἰοθεσίας, νὰ προτείνεται ἡ υἰοθεσία καὶ κυοφορία «πλεοναζόντων ἐμβρύων», ἀγνώστου στοὺς γονεῖς προελεύσεως. Μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, καὶ κάποια ἔμβρυα περισώζονται καὶ ἡ μητέρα ζεῖ τὸν σύνδεσμο τῆς ἐγκυμοσύνης μὲ τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί ποὺ θὰ προκύψει θὰ ἔχει τὸ αἴσθημα ὅτι εἶναι περισσότερο συγγενὲς πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ λιγότερο καρπὸς

υιοθεσίας. Τò ἐνδεχόμενο ἐνὸς προβλήματος προκύπτει ἀπὸ τὴν συγκεχυμένη βιολογικὴ ταυτότητα τοῦ παιδιοῦ, πράγμα πού δὲν ἰσχύει στὶς περιπτώσεις τῆς κλασικῆς υιοθεσίας.

ιε. Ποιμαντικὲς κατευθύνσεις

75) Ἐπειδὴ στὰ θέματα τῶν σύγχρονων ἀναπαραγωγικῶν τεχνολογιῶν οἱ περισσότεροι πιστοὶ ἀλλὰ καὶ ἐξομολόγοι ἀγνοοῦν τὶς πολὺ σημαντικὲς λεπτομέρειες, εἶναι ἀναγκαῖα μιὰ ἐνημέρωση σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Ἡ γνῶση τῶν τρόπων μὲ τοὺς ὁποίους διενεργεῖται ἡ ὑποβοηθούμενη τεκνοποιία, ὅπως καὶ οἱ βασικὲς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντί της, διευκολύνουν σημαντικὰ τὴν ὑπεύθυνη τοποθέτηση τῶν ἐνδιαφερομένων στὰ θέματα αὐτά.

76) Ἡ Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ κατ' ἀρχὴν νὰ συστήσει τὴν προσφυγὴ στὴν ὑποβοηθούμενη ἀναπαραγωγή γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος τῆς ἀτεκνίας. Οὔτε πάλι ρόλος της εἶναι νὰ ἐγκρίνει ἀποφάσεις. Μπορεῖ ὅμως καὶ ὀφείλει νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ θέμα, ἐφόσον ἀποτελεῖ πλέον μιὰ πραγματικότητα πού δημιουργήθηκε ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν θέληση ἢ τὴν ἐπιθυμία της, ἐπὶ τῇ βάσει ὄχι ἀσφαλῶς τῆς θεολογικῆς ἀκριβείας ἀλλὰ τῆς πνευματικῆς οἰκονομίας. Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, ὅταν τῆς ζητηθεῖ, πρέπει νὰ δώσει τὴν κατεύθυνση τοῦ φρονήματός της μὲ σαφήνεια καὶ ἐλευθερία.

77) Μὲ δεδομένα ὅλα αὐτὰ καὶ τὸ γεγονός ὅτι οἱ σημερινοὶ γονεῖς βρίσκονται κάτω ἀπὸ ἔντονη πίεση, ἐνώπιον μεγάλης πρόκλησης καὶ μὲ περιορισμένες ἀντοχὲς καὶ ἀποθέματα πίστεως καὶ ἐσωτερικῆς δυνάμεως, ἡ Ἐκκλησία θὰ μπορούσε νὰ ἀκολουθεῖ τὰ ἐξῆς βήματα στὴν διαποίμανση τῶν πιστῶν:

α) Νὰ καταστήσει ἐμφανῆ καὶ ἔμπρακτη τὴν κατανόηση καὶ ἀγάπη της. Ὁ λόγος της νὰ εἶναι μεστός πνεύματος καὶ ἀληθείας ἀλλὰ καὶ συμπαθὲς καὶ φιλόνητος.

β) Νὰ ἐκφράσει τὴν τεράστια σημασία πού σὲ ὅλα αὐτὰ ἔχει ἡ ἀνάγκη νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἱερότητα τοῦ γάμου, νὰ ὑπάρχει δηλαδὴ χῶρος γιὰ τὴν ἐνέργεια τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Συνήθως οἱ δοκιμασίαι καὶ οἱ στερήσεις ἀποτελοῦν μοναδικὲς εὐκαιρίες ἐπιβεβαιώσεως τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στὴ ζωὴ μας.

γ) Νὰ γίνεται ἐνημέρωση τοῦ τί ἀκριβῶς περιλαμβάνουν οἱ ἐν λόγω μέθοδοι καὶ νὰ ἐντοπίζονται τὰ σημεῖα πού καταδεικνύουν τὰ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ προβλήματα πού συνήθως δημιουργοῦν.

δ) Νὰ καθίσταται σαφὲς ὅτι κατόπιν ὄλων αὐτῶν (μὴ φυσιολογική, ἀσεξουαλικὴ σύλληψη, πλεονάζοντα ἔμβρυα, δυνατότητες παρεκτροπῶν, δυνατότητες προεμφυτευτικῆς γενετικῆς παρέμβασης καὶ τροποποίησης κ.λπ.), ἡ Ἐκκλησία δυσκολεύεται νὰ ἐπευλογῆσει αὐτὴν τὴν πρακτικὴ καὶ νὰ υιοθετήσῃ ὁδοὺς ξένες πρὸς τὸ πνεῦμά της.

ε) Για περιπτώσεις που η τεκνοποίηση διασαλεύει την φυσιολογική οικογενειακή τάξη (Άγαμες μητέρες, γονιμοποίηση με σπέρμα αποθανόντος συζύγου, τεκνοποίηση υπερηλίκων μητέρων, έτερόλογη γονιμοποίηση, δανεισμός μήτρας κ.λπ.) να γίνει πλέον σαφές ότι κάτι τέτοιο δεν βρίσκει σύμφωνη την Έκκλησία.

στ) Έάν πρόκειται για γονείς που για ποικίλους και ειδικούς λόγους αδυνατούν να συμμορφωθούν, ως προτείνεται ένθερμως ή ιδέα της υιοθεσίας ή, αν και αυτό δεν είναι έφικτό, ως γίνεται δεκτό κατ' οικονομίαν ή γονιμοποίηση να έπιτυγχάνεται με τεχνικές, οι όποιες όμως δεν δημιουργούν πλεονάζοντα έμβρυα, ούτε περιλαμβάνουν οίασδήποτε μορφής δανεισμούς ή αφήνουν περιθώρια για καταστροφή έμβρύων. Έτσι επί παραδείγματι ή Έκκλησία θα μπορούσε να δεχθεί κατ' οικονομίαν την όμόλογη σπερματέγχυση, του ζευγαριού θεωρουμένου ως ένιαίας μονάδος που νοσεΐ και με τó δεδομένο ότι άμφότεροι οι σύζυγοι συμφωνούν, ή όλη δέ διαδικασία είναι έντεταγμένη στο πνεύμα των όσων προαναφέρθηκαν. Θα μπορούσε επίσης να δεχθεί την ύποβοήθηση στην άναπαραγωγή με γαμέτες μόνον των γονέων, έμφύτευση στην μήτρα της μητέρας και γονιμοποίηση τóσων έμβρύων όσα και θα έμφυτευθούν.

78) Οι πνευματικοί θα πρέπει να διαδώσουν με ταπείνωση και πίστη την άνάγκη οι πιστοί να έπιστρέψουν προς περισσότερο φυσικούς και πνευματικούς τρόπους ζωής. Είναι πλέον δεδομένο ότι ό τρόπος ζωής, ή ένταση και τó άγχος, ό κλονισμός της έμπιστοσύνης των ανθρώπων και συναφεΐς παράγοντες θεωρούνται ύπεύθυνοι για τó ότι ή ύπογονιμότητα έχει άνέλθει σε έπικίνδυνα ύψηλά επίπεδα.

Η Έκκλησία προτείνει μία μη έκκοσμικευμένη αντίληψη ζωής, τέτοια που έγγυάται την άπλότητα, την ειρήνη, την όλιγάρκεια, την άμοιβαία έμπιστοσύνη των συζύγων, την προσφυγή στην ίατρική βοήθεια άλλά και την ταυτόχρονη παράδοση της ζωής μας στα χέρια του Θεού.

79) Η λειτουργική και προσωπική προσευχή, ή ένεργός και ύγιής συμμετοχή στα μυστήρια της Έκκλησίας, ή καλλιέργεια της άγάπης, ή προσφυγή στη μεσιτεία των άγιων, τά ύγιή τάματα, τά ταπεινά προσκυνήματα κ.λπ., άποτελούν τά έπιβεβαιωμένα άπό την έμπειρία μέσα της Έκκλησίας, τά όποια χρειάζεται να έπιστρέψουν στην ζωή των πιστών.

80) Όταν ή Έκκλησία ζητεί άπό τά ζευγάρια να άποφεύγουν κάποιες τεχνικές που αύξάνουν τις έλπίδες για παιδοποιΐα θα πρέπει ταυτόχρονα να έμπνέει και την έμπιστοσύνη στο θέλημα του Θεού και να εισάγει τους πιστούς στην λογική και την έμπειρία της προσευχής και του «σημείου».

81) Η Έκκλησία ύποδεικνύει μόν την όδó της άκριβείας, άλλά θεραπεύει ποιμαντικά και τις πτώσεις των τέκνων της, όταν για διαφόρους λόγους, άφ' ενός μόν αδυνατούν να έφαρμόσουν την διδασκαλία της, άφ' έτέρου δέ μετανοούν είλικρινά.

82) Ἐπί πλέον, ἡ Ἐκκλησία ἀντικρύζει τὸ ὅλο θέμα τῆς ἀνθρώπινης ἀναπαραγωγῆς μέσα ἀπὸ μία πιὸ εὐρεῖα ὀπτική. Ἔτσι, ἂν καὶ ἡ ἀπόκτηση τέκνων ἀπὸ μόνη της ἀποτελεῖ δῶρο Θεοῦ καὶ εὐλογία, ἐν τούτοις τὸ ἐνδιαφέρον τῶν γονέων πρέπει νὰ ἐστιασθεῖ σὲ ἓνα σημαντικότερο γεγονός· παράλληλα μὲ τὴν δική τους κατὰ Χριστὸν τελείωση, στὴν καλὴ ἀνατροφή καὶ τὴν κατὰ Χριστὸν προκοπὴ καὶ ἀνάπτυξη τῶν παιδιῶν τους, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ποῦν κάποια μέρα *«ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός»*.